

PINTÉR, I.:

A tájgyűjtés szerepe a csigafauna kutatásában -
Die Rolle des regionalen Sammelns in der Er-
forschung der Molluskenfauna

Ha az ország különböző vidékein alkalmilag gyűjtünk, csak egy-egy apró mozaikkockával járunk hozzá a csigafauna megállapításához. Viszont az ugyanazon tájegységben hosszabb időn keresztül folytatott tervszerű, lépésről - lépésre haladó gyűjtés e táj teljes csigafaunája megismerését eredményezheti. S a tájegységek folytatólagos vagy akár párhuzamos feldolgozása teszi majd lehetővé az ország teljes faunaképeinek kialakulását.

A tájgyűjtés megtervezésénél első feladat a határok kijelölése. Legtöbb tájnak természetes határai vannak, de amikor ezeket a térképre akarjuk rajzolni, gyakran ütközünk nehézségbe. Ne legyünk kicsinyesek, hanem nagyvonalúan, rugalmasan kell a határok kérdésesebb részleteit is megállapítanunk. Pl. a Balatonfelvidék nyugati határvonalát természetesen a Keszthelyi Dolomithegység balatonedericsi letörésének lábánál kereshetjük, de éppen az egyértelműség érdekében célszerűbb, ha nem a hegy lábának kacskaringós körvonalait, hanem a 84-es utat fogadjuk el határnak. De az egyszer megállapított határvonaltól akkor se térjünk el, amikor a szomszédos tájegység, tehát példánkban a Keszthelyi Hegység keleti határát jelöljük ki.

A faunakutatást terepbejárással, próbagyűjtésekkel jó kezdeni. A csigafauna annyira kötődik a mikroklímához s ennél fogva a mikrobiotópokhoz is, hogy alapos, hosszú gyűjtések után is találhatunk egy kis foltot, amelynek a faunája más, mint a szomszédos élőhelyeké. Pl. a Keszthelyi Dolomithegységben sehol nem él a Chondrina clienta, egyedül a balatonedericsi apró kőfejtők területén. A ma-

gyarázat egyszerű: a dolomittömegben egyedül itt van édesvizi mészkő-feltörés.

A kutatásra kijelölt tájegységünket kisebb területekre bonthatjuk, természetesen a táj földrajzi, biológiai jellegének alapulvételével. A Bakony nagy természeti tájegysége így osztható fel az Északi-, Keleti- és Déli-Bakonyra, a Bakonyaljára, Balatonfelvidékre és Keszthelyi hegységre. De a Balatonfelvidéket is helyes még továbbtagolni kisebb részegységekre. Ilyenek: a tapolcai és káli medence környéke, a tihanyi félsziget, a Dörgicsék vidéke stb.

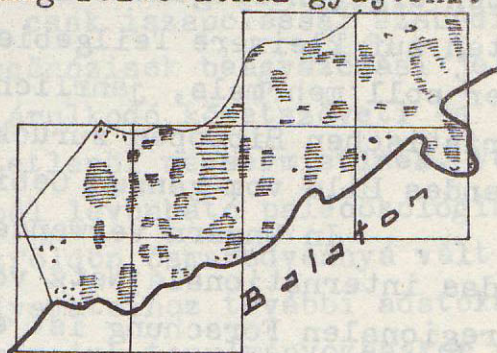
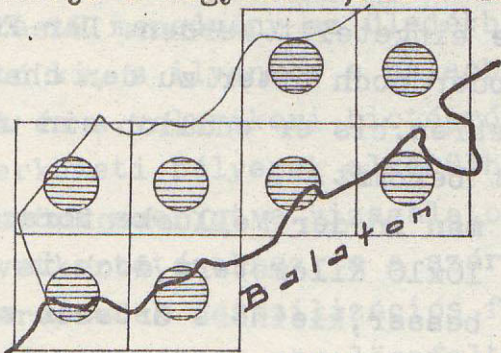
A tájgyűjtés - egészében véve - sohasem "alkalmi" gyűjtés, hanem sok-sok ismétlődő, visszatérő, lehetőleg alapos kutatásból áll. Évszakonként, majd később esetleg évek múltán újból meglátogatjuk az egyes terepszakaszokat s ezzel ellenőrizhetjük eddigi gyűjtéseink eredményességét, de a faunakép változását is. Utóbbira példa a vonyarcvashegyi Örzsekut forrásterülete. Ez éveken át kitűnő terepünk volt. Pár éve körülkerítették, lezárták, vízműtelepet létesítettek rajta. Ez az eddigi jellegét teljesen megváltoztatta. Indokolt tehát, hogy most újból megvizsgáljuk.

Egyébként is alapszabálya lehet minden gyűjtésnek, de különösen a csigakutatásnak, amit REDL REZSŐ idéz nagy bakonyi flóraművének előszavában: "...az efajta mű sohasem kész és ha mégis kész, máris lehetne újból megírni..."

ROTARIDES írta valahol, hogy mindent kell gyűjteni. Valóban, a terepen még a legcsekélyebb héjtöredéket sem szabad lebecsülni. Majd az anyag átválogatásánál derül ki, van-e szükség rá. Még olyan "közönséges" élőhelyek is adhatnak értékes adatokat, mint az utak szegélye, vagy a mezőgazdasági "kultursivatagok". S az egyelő gyűjtés mellett különösen fontos nagy föld- és iszapminták megvizsgálása. Nemcsak az egyedszámot, hanem főként az apró fajok számát jelentősen növelik.

Magyarországon is bevezettük a 10 x 10 km-es négyzetekre osztott faunatérképet. Ha erre a csak közepesen

is felderített tájegységek adatait berajzoljuk, akkor bizonyára az összes érintett négyzetek feketék lesznek. Ez azonban csalóka s a tájgyűjtés eredményességét tekintve megtévesztő lehet. A fekete négyzetek korántsem jelentik, hogy az illető terület "kész", hanem csupán azt, hogy volt már gyűjtés abban a négyzetben. Ezért a tájgyűjtés értékelésénél célszerűbb, ha a térképrészleten vonalkázással, pontozással, befestéssel stb. jelöljük azokat a területeket, ahol gyűjtöttünk, de a jelölésnél különbséget kell tennünk az egyszeri-kétszeri, ill. felületes gyűjtések és az alapos, ismételt kutatással feldolgozott tereprészek között. Ami a térképet magát illeti, megtarthatjuk a 10-es négyzeteket, de alkalmazhatunk kisebb négyzetes hálót is, illetve - a terep adottságai szerint - akár mellőzhetjük is a hálózatot. Az ilyen térkép már hűen mutatja majd, hol vannak még hiányosságaink, "fehér foltjaink". Ábráink jól érzékeltetik ezt a különbséget. Míg a 10x10-es négyzetek a Balatonfelvidék nyugati és középső részeiben mind feketék, a tájtérkép már felhívja a figyelmet, hol kell még feltétlenül gyűjteni.

1. ábra. 10x10-es hálózati térkép 2. ábra. Ugyanazon terület tájtérképe

A tájkutatásban a tájmuzeumoknak és magángyűjtőknek igen nagy szerepe van. Példamutatóként ki kell emelni a zirci Bakony Természettudományi Múzeum immár másfél évtizedes mozgalmát a "Bakony Természeti Képe" c. program megvalósításában. Örvendetes, hogy ezt a példát egyre több tájmuzeum követi. A központi múzeumok feladata inkább az összehangolás, az egyes tájak eredményeinek összedolgozása s - országosan - a "fehér foltok" felkutatásának és eltüntetésének irányítása.

A faunakép megrajzolása nem egy év, nem is egy év-

tized munkája. A Balatonfelvidéken 27 éve gyűjtünk rendszeresen s bár az eddigi 312 gyűjtésből 3052 tételünk ill. mintegy 57.000 db héjünk van, ez még csak részeredmény. Idő és még további kutatás szükséges, hogy a teljes faunakép kibontakozzék előttünk.

Zusammenfassung

Die Molluskenfauna eines Landes ist am besten zu erforschen, wenn man die einzelnen Gebietseinheiten, d.h. die verschiedenen Regionen des Landes einzeln aufsammelt. Die Grenzlinien der Regionen folgen den natürlichen, geographischen Formationen, doch es ist oft zweckmässiger, wenn wir z.B. eine Landstrasse oder etwas Ähnliches als Trennungslinie bestimmen. Das regionale Sammeln beginnt mit der Terrainbesichtigung und dem Kennenlernen der Einzelheiten des Geländes, denn das Mikroklima der Mikrobiotopen kann sehr verschiedene Molluskenassoziationen und auch besondere Arten ergeben. Demgemäss können die grösseren Gebietseinheiten auf kleinere Teilgebiete eingeteilt werden. Der Forscher soll mehrmals, jährlich oder noch öfter zu den charakteristischen Biotopen zurückkehren, bis er endlich ein umfassendes Bild vom ganzen Gebiet bekommt.

In Ungarn verwendet man in der Molluskenforschung das internationale Netz von 10x10 Kilometern, doch in der regionalen Forschung ist es besser, kleinere Grössen zu Grundlage zu nehmen, denn so wird die Schattierung der einzelnen Quadrate der Wahrheit wirklich entsprechend zeigen, wo man noch "weisse Flecken" zu erforschen hat.

Abb. 1. stellt einen Teil vom Nordufer des Balaton-Sees dar, mit 10x10 km Netzgrösse. Hier ist jedes Quadrat schwarz, weil man schon in jedem gesammelt hat. Abb. 2. weist die den einzelnen Sammeln entsprechende Schattierung auf. Hier fällt es schon in die Augen, wo man noch zu forschen hat.

DR. PINTÉR ISPVÁN

8360 KESZTHELY
Móricz Zsigmond u. 1.